

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

АНДРУСЯК Ірина Павлівна

УДК: 340.12:347.627: 343.55 (043.3)

**ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ:
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

ЛЬВІВ – 2024

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Львівська політехніка».

Науковий консультант

доктор юридичних наук, професор,
ХОМИШИН Ірина Юріївна,
Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська
політехніка», заступник директора з
науково-педагогічної роботи.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
ОНИЩЕНКО Наталія Миколаївна,
Інституту держави і права
ім. В.М.Корецького НАН України,
заступник директора з наукової роботи,
Заслужений юрист України,
академік НАПрН України;

доктор юридичних наук, професор,
БИСАГА Юрій Михайлович,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»,
завідувач кафедри конституційного права та
порівняльного правознавства;
Заслужений юрист України;

доктор юридичних наук, доцент
ЩИРБА Мар'яна Юріївна,
Волинський національний університет імені
Лесі Українки, доцент кафедри теорії та
історії держави і права.

Захист відбудеться «9» грудня 2024 року о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.19 у Національному університеті «Львівська політехніка» за адресою: 79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12, аудиторія 226.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» за адресою: 79013, м. Львів, вул. Професорська, 1.

Реферат розісланий «6» листопада 2024 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
Д 35.052.19

д.ю.н., професор І. М. Жаровська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасна природа правової й суспільної системи полягає в тому, щоб надати можливості людині жити у вільній і демократичній державі, яка гарантує повагу до її прав. Серед усього переліку прав людини одним з основних природних прав є право на безпеку. Домашнє насильство є найбільш поширеним серед видів насильницьких дій. Ця проблема в сучасному суспільстві має глобальний характер, може торкнутися кожного незалежно від особистих характеристик, місця проживання, статі, рівня економічного достатку та інших чинників.

Потреба суттєвої правової уваги зумовлена також тим, що домашнє насильство породжує вагому соціальну прогалину в суспільній комунікації і порушує право на людську гідність, зачіпає проблеми гендерної нерівності й дискримінації за ознакою статі. Людина може постраждати від насильства в межах власного сімейно-побутового простору, що девальвує індивідуальність особи, порушує її право на життя і пов'язані з ним права: право на безпечний життєвий простір, право на здоров'я, право на гідний рівень життя, адже жертви стають об'єктом не тільки фізичного, а й емоційного, матеріального й іншого виду насильства.

Питання удосконалення правової політики у сфері запобігання і боротьби з проявами домашнього насильства актуалізується також через фатальні загрози, які несе таке діяння, зокрема: жертви домашнього насильства не можуть уникнути серйозних психологічних і фізичних травм, що може вплинути на їхнє емоційне здоров'я, а також на майбутню якість життя, часто навіть протягом десятиліть; домашнє насильство може призвести до руйнування сімей і взаємин між членами родини, що позначиться на психологічному стані всіх учасників родинних і сімейних відносин; зачіпає психологічний і фізичний розвиток дитини, що деструктивно впливає на розвиток усього покоління, яке є майбутнім для держави і планети; суттєві соціальні й економічні витрати, зокрема на медичне обслуговування і правову допомогу жертвам; порушення громадського порядку і безпеки, оскільки насильство в сім'ї може впливати на загальний громадський порядок і безпеку.

Причиною актуалізації дослідження проблеми є те, що соціальна реальність ґрунтується на гендерно-культурних стереотипах приватності проблеми домашнього насильства, а національне законодавство у досліджуваній сфері не містить єдиного комплексного індивідуального підходу, чіткості регулювання, а інколи має фрагментарний характер, що зумовлює потребу в оновленні правової політики в цій сфері із врахуванням затребуваності адаптації національного законодавства до зразкових практик розвинених демократичних держав та визнаних міжнародно-правових еталонних принципів. Тому в межах оновленого правового регулювання необхідним є акцентування на соціальних, культурних, економічних чинниках, на їх поєднанні, значенні і місці у факторах формування й функціонування заходів запобігання домашньому насильству, також потрібно створити комплексну загальнодержавну правову політику управління інституційними механізмами протидії й запобігання насильству

зادля поетапного, поступального, системного формування діяльності органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства.

Стрес, напруга, руйнування соціальних зв'язків і правил, деструкція правового порядку, масове порушення прав людини, зростання злочинності, економічна криза – усе це створює в умовах військової реальності, в якій зараз перебуває українське суспільство, додаткову проблему зростання домашнього насильства. Це зумовлює потребу в розробці спеціальних засобів і способів боротьби із вказаною проблемою в умовах кризових суспільних обставин та підвищення рівня правової культури суспільства, правосвідомості громадськості, допомагаючи у формуванні толерантної спільноти.

Проблема домашнього насильства не є новою для сучасної школи права, але комплексно в межах теоретико-правової науки це питання ще не було предметом розгляду. Окремі аспекти політики у сфері запобігання та протидії насильству, гендерної рівності, побудови суспільства толерантності та терпимості, недискримінації розглядали у своїх працях науковці загальнотеоретичного, філософсько-правового та конституційного спрямування, з-поміж яких Т. Гарасимів, С. Головатий, О. Грищук, Н. Давидова, Ю. Бисага, О. Балинська, О. Зайчук, А. Заєць, В. Косович, В. Лемак, Н. Морська, О. Оніщенко, О. Петришин, С. Погребняк, В. Ковальчук, С. Сливка, Т. Йохансон, С. Пател, К. Табб, С. Сью, Н. Крідер та ін.

Проблема домашнього насильства особливо поширена серед окремих груп осіб, тому теоретико-правові аспекти захисту жінок і дітей як жертв домашнього насильства аналізували Д. Аронггер, М. Бартос, С. Траунер, Ц. Уста, Х. Мурр, Р. Ель-Джарра, А. Ваке, У. Кандула, І. Хомишин, Н. Ортинська, В. Миколаєць, Т. Мацелик, Н. Новицька, К. Черевко, Л. Князькова, О. Кириченко, А. Романова.

Окремі аспекти превентивної політики у сфері домашнього насильства вже були предметом розгляду науковців національної і зарубіжної школи права юридико-галузевого спрямування. У межах кримінального права та криміналістики цінними є наукові доробки таких науковців, як О. Гумін, А. Йосипів, В. Оцел, В. Шаблистий, В. Канцір, О. Бандурка, О. Литвинов, Д. Тичина, А. Боровик, Н. Манжос та ін.

У контексті трудового права, права соціального забезпечення проблематику соціального оточення як підґрунтя домашнього насильства висвітлювали С. Байндові, Р. Борхес Бласкес, Ш. Чойрініса, Л. Вокер, М. Качинська, а особливості адміністративно-правового захисту та проблеми функціонування органів публічної влади, котрі уповноважені запобігати та протидіяти домашньому насильству, особливо в країнах Європейського Союзу, досліджували Н. Дякуну, А. Білоглу, Ф. Агнелло, М. Бертон, Т. Міхайліна, У. Митник, М. Сірант, Я. Богів, І. Софінська, В. Налуцишин.

Домашнє насильство як чинник руйнування громадського здоров'я було предметом аналізу у наукових працях Дж. Белькнапа, Д. Гранта, М. Бойле, С. Мурфі-Тая, М. Берг Нессета, К. Лавруда, М. Бліхар, Б. Шанди, О. Заяць, Р. Матківської, Л. Черкасової, М. Щирби.

Незважаючи на те, що проблема правового регулювання сфери домашнього насильства вже була предметом аналізу наукових досліджень,

комплексного аналізу поки не було репрезентовано ні на рівні національної, ні зарубіжної школи права. Трансформація соціальних відносин, ідеологічно-культурної парадигми, військово-політична реальність, віртуалізація суспільного життя зумовлюють потребу перегляду усталених підходів до запобігання та протидії домашньому насильству, а євроінтеграційні наміри нашої держави вказують на потребу адаптації позитивного іноземного досвіду, адміністративної й судової практики, і це ще не було предметом аналізу попередньої доктринальної бази.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до: положень, визначених у Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, що затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021; стратегічних цілей, що містяться в Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 року № 1155-р «Про схвалення Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року»; Рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»; Указі Президента України «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки» від 27 вересня 2021 року № 487/2021; норм Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» з відповідними змінами до деяких законів України щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності від 12 січня 2023 року № 2859-IX; Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 526-р; Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, що затверджена 26 березня 2021 року.

Дисертаційне дослідження виконується в межах наукового напрямку Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» «Правові, психологічні та інформаційні проблеми розвитку державності в Україні», затвердженого Вченою радою Національного університету «Львівська політехніка» 24 червня 2014 року, протокол № 5 та кафедри теорії права та конституціоналізму «Європейський вектор розвитку української державності і права людини: історія та перспективи» (0119U100040).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розв'язання науково-прикладної проблеми, що має важливе значення для теорії держави і права й полягає в комплексному теоретико-правовому осмисленні правової природи домашнього насильства, його причин і характерних особливостей прояву в окремих формах та стосовно різних суб'єктів, а також у встановленні дієвих заходів запобігання та протидії цьому явищу.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- проаналізувати методологію дослідження і провести огляд джерельної бази;
- розробити понятійно-категоріальний апарат у сфері домашнього насильства;
- визначити юридико-онтологічну природу домашнього насильства;

- здійснити правове пізнання причин домашнього насильства як детермінанти його запобігання;
- навести теоретико-правову характеристику фізичного домашнього насильства;
- розглянути сексуальне насильство як форму домашнього насильства;
- визначити сутність економічного і психологічного насильства як соціально ігнорованих форм домашнього насильства;
- висвітлити проблеми правового регулювання кібернасильства як інноваційної форми домашнього насильства;
- охарактеризувати домашнє насильство стосовно жінок і дівчат як найпоширеніший вид насильства;
- розтлумачити особливості насильства стосовно чоловіків як потерпілих від домашнього насильства;
- розкрити правове становище дитини як постраждалої і свідка домашнього насильства та запропонувати спеціальні заходи удосконалення правового регулювання;
- навести характеристику домашнього насильства щодо представників ЛГБТ- та квір-спільнот;
- визначити особливості домашнього насильства в окремих соціальних групах;
- розглянути структурні елементи державної правової політики України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- репрезентувати аспекти модернізації суспільно-громадських заходів запобігання домашньому насильству в Україні в контексті трансформації правової ідеології;
- запропонувати заходи реформування протидії домашньому насильству відповідно до успішної практики зарубіжних країн.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що створюють передумови для насильницької поведінки, та засоби її протидії.

Предмет дослідження – теоретико-правові аспекти запобігання та протидії домашньому насильству.

Методи дослідження. Для досягнення мети і вирішення завдань дослідження виокремлено авторську методологію, що репрезентується через комплекс підходів та систему методів, яка має трирівневу структуру.

До комплексу підходів належить: соціологічний – відображає потенціал вивчення домашнього насильства через взаємозв'язки і міжструктурні взаємодії між людьми в межах соціуму (*усі розділи*); аксіологічний – визначає цінності, ідеали й еталони, відповідно до яких проявляється людське буття в родинно-побутовій сфері та уможливорює визначення поведінки суб'єкта через критерії цінності й антицінності, соціальної девіантності (*підрозділи 1.2, 1.3, розділи 2 і 3*); культурний детермінізм – визначає роль культурних чинників у досліджуваному правовому й соціальному явищі (*підрозділи 1.3, 2.1, 4.2, 4.3, розділ 3*).

Трирівнева система методів охоплює: загальнофілософську групу методів (діалектичний – при пошуку істинних знань із розумінням проблеми в її

системному взаємозв'язку протилежних і схожих факторів, системних елементів і взаємопов'язаних інтенцій (*підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 4.1, розділи 3 і 4*); феноменологічний – передбачає роль досвіду при оціненні ситуації домашнього насильства та вказує на праксеологічний чинник, що дозволяє проаналізувати окремі справи, які були розглянуті в адміністративних і судових інстанціях (*розділи 2 і 3, підрозділ 4.3*); герменевтичний – при тлумаченні нормативних текстів та інших доктринальних джерел крізь призму визначених впливових атрибутів, для формування авторського понятійно-категоріального апарату й розмежування понять домашнього насильства і суміжних явищ (*усі розділи*); загальнонаукову групу (логічний – для формування цілей, підбору даних і формулювання висновків на основі фундаментальних законів мислення й аргументації (*усі розділи*); аналіз під час дослідження джерел, що вказують на поширеність протиправного діяння в родинному колі, концепцій, наукових позицій щодо їх відповідності сучасним підходам розвитку юридичної реальності згідно з основними принципами права й захисту прав людини (*підрозділи 1.3, 2.2–2.5, розділи 3 і 4*); синтез – дав змогу згрупувати в поданні засоби і способи недопущення домашнього насильства, зокрема через акцентування на необхідності спільної виваженої особистої програми для сімей та визначення спільної діяльності органів державної (різногалузевого спрямування), місцевої влади та інститутів громадянського суспільства (*розділи 2 і 3, підрозділи 4.2, 4.3*); аналогії – для формулювання пропозицій щодо удосконалення правового регулювання концепції недопущення домашнього насильства із врахуванням досвіду іноземних держав (*розділ 3, підрозділи 4.2, 4.3*); абстрагування – для оцінення реальної ситуації через відкинення емоційних, особистісних чинників чи стереотипів й упередження та відмежування від політичних ситуацій, пріоритетів і суміжних питань (*усі розділи*); етичний – для забезпечення гуманності, толерантності і недискримінації суб'єктів домашнього насильства (*розділи 2 і 3*); група спеціально-юридичних методів (юридичного моделювання – для створення дієвого прототипу запобігання насильству в родинному колі та моделі комплексних заходів боротьби з протиправним діянням (*підрозділи 2.2–2.5, 4.2, розділ 3*); інтегративно-правовий метод при синтезуванні соціальних, державних і юридичних чинників для розроблення дієвої, сучасної політики у сфері правового регулювання досліджуваного явища (*розділи 2–4*); метод юридичного толерування – для опису правової й суспільної реальності, в якій відбувається протиправне діяння (*підрозділи 1.2, 2.1, розділ 3*); метод контентного юридичного обстеження – застосовується під час аналізу текстової, візуальної, документованої, медіаційної та іншої інформації (*усі розділи*); юридико-синергетичний – відображає динаміку складних правових систем і полягає в розвитку юридичних концепцій та стратегій (*підрозділ 2.5, розділ 4*); юридично-експертний – для розуміння сучасного соціально-правового поля проблеми через проведення авторського опитування (*усі розділи*).

Емпіричну базу дослідження становлять міжнародні звіти і доповіді урядових інституцій (ООН, ЮНІСЕФ, ВООЗ, ООН Жінки, Фонду ООН у галузі народонаселення, Офісу високого комісара ООН з прав людини, Ради Європи, Європейської комісії проти расизму і нетерпимості, Міжнародної організації

праці, НАТО тощо), статистичні показники органів влади України та іноземних держав, звіти Уповноважених у сфері прав людини чи спеціальних уповноважених у сфері рівності багатьох європейських країн, звіти правоохоронних органів та органів охорони здоров'я, дані судової практики, зразкові справи, комплексні зведення, нормативні джерела, спеціалізоване законодавство та матеріали практики зарубіжних країн, зокрема Австрії, Аргентини, Албанії, Болгарії, Боснії і Герцеговини, Бразилії, Бельгії, Грузії, Данії, Естонії, Індії, Індонезії, Італії, Іспанії, Великої Британії, Канади, Колумбії, Китаю, Латвії, Литви, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Південної Кореї, Північної Македонії, Румунії, Сербії, США, Туреччини, Франції, Чехії, Чорногорії, Швеції, судова практика ЄСПЛ (43 справи), рішення Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок (12 справ), дані опитування, що проводилося в різних регіонах України (Львівська, Закарпатська, Київська області) протягом 2021–2024 років серед чотирьох фокус-груп: жінки дітородного віку (210 респонденток) – для аналізу становища жінок в українському суспільстві та збору даних про прояви домашнього насильства щодо осіб жіночої статі; чоловіки (126 респондентів) – для аналізу їхньої ролі в родинному середовищі та їхнього ставлення до проявів різних форм домашнього насильства; учнівська та студентська молодь (232 особи, незалежно від статі) – щодо їхнього досвіду насильницьких дій домашнього характеру; медики і студенти медичних закладів освіти (78 осіб).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у загальнотеоретичній юриспруденції комплексним науковим дослідженням аспектів запобігання та протидії домашньому насильству через висвітлення правової природи домашнього насильства, його причин і характерних особливостей прояву в окремих формах та стосовно різних суб'єктів, а також встановлення дієвих заходів запобігання та протидії цьому явищу.

Найвагомішими результатами дослідження, що становлять його новизну і визначають практичну значущість, є такі положення і висновки:

уперше:

- запропоновано комплексний понятійно-категоріальний апарат у сфері запобігання й протидії домашньому насильству, зокрема розроблено дефініції таких понять: «державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству», «принципи правової політики у сфері домашнього насильства», «ціль правової політики у сфері протидії та запобігання домашньому насильству», «латентність домашнього насильства», «поліфонія форм домашнього насильства», «циклічність домашнього насильства», «причини домашнього насильства», «сексуальне домагання», «газлайтинг», «віктимблеймінг», «кібернасильство», «кіберзалякування», «кіберпереслідування», «протиправний секстинг», «доксинг»;
- розроблено і згруповано принципи правової політики запобігання та протидії домашньому насильству;

- систематизовано види засобів реалізації правової політики у сфері домашнього насильства за темпоральним спрямуванням, за сферою, за територіальним спрямуванням, за механізмами впливу, за спрямованістю;

- виокремлено ознаки домашнього насильства, що розкривають теоретико-правову природу цього явища;

- запропоновано класифікацію типів домашнього насильства: за інтенсивністю застосування, за формою діяння, за кількістю жертв, за ступенем тяжкості, за характеристикою постраждалої особи, за характеристикою кривдника, за індивідуалізацією діяння, за соціальним статусом постраждалої особи;

- умотивовано потребу розширення форм домашнього насильства, що визначені в міжнародних стандартах, шляхом визначення кібернасильства окремою формою домашнього насильства, відтак наведено його правові характеристики;

- виокремлено характеристики видів домашнього насильства: *фізичного* (здебільшого наявна візуалізація наслідків; видимість слідів впливу на тілі особи; впливає на соматичну людину; зачіпає сферу особистої свободи постраждалої сторони; породжує психологічні проблеми; порушує право на життя і здоров'я; взаємодетермінує інші форми насильства); *сексуального* (кривдником здебільшого є інтимний партнер постраждалої особи; найпоширенішою групою постраждалих осіб є жінки дітородного віку; характерною причиною сексуального насильства є здебільшого те, що кривдник має проблеми медичного характеру; особливо висока латентність); *економічного* (посягає на майнові права особи; немає критерію вимірювання рівня; проблемність розпізнаваності з боку постраждалої особи; існує чітка залежність між ним і гендерною економічною незахищеністю; проявляється в таких поведінкових актах, як лімітація або обмеження доступу до фінансових ресурсів, товарів і послуг, вимога не працювати, маніпуляції економічними й фінансовими ресурсами, примусове працевлаштування, обмеження доступу до освіти, погрози фінансовими ресурсами, створення боргових зобов'язань); *психологічного* (націлене на порушення психоемоційного стану особи, має на меті завдання психологічної шкоди, зачіпає гідність особи; є найпоширенішою формою насильства; зазвичай проявляється в сукупності з іншими формами; тривалий характер впливу; часто знецінене при правовому регулюванні);

- запропоновано заходи удосконалення правової практики запобігання та протидії домашньому насильству залежно від його форми: *фізичне* (привести чинне кримінальне законодавство у відповідність до норм спеціалізованого законодавства через уточнення вимоги про систематичність діяння для кваліфікації злочину; уточнити коло осіб, на яких поширюються відносини, що кваліфікуються як домашнє насильство; встановити обов'язковість проходження програми для кривдників для всіх осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності за правопорушення, пов'язані з домашнім насильством); *сексуальне* (проводити навчання представників правоохоронних органів та медичного персоналу щодо особливостей поведінки з постраждалими особами від сексуального насильства; вживати заходи для зменшення латентності

проблеми; впроваджувати сексуальну освіту дітей та молоді; встановити протиправність сексуального домагання як форми сексуального насильства); *економічне* (впроваджувати нормативні й організаційно-управлінські гарантії для службовців щодо володіння відповідними знаннями для оцінки й реагування на економічне насильство; активізувати громадські інституції у сфері боротьби з економічним насильством, підвищувати фінансову грамотність громадськості); *психологічне* (оновити поняття, які стосуються цього виду насильства; додати до спеціального закону поняття газлайтингу та віктимблеймінгу);

- виокремлено особливості домашнього насильства щодо жінок, чоловіків, дітей, представників ЛГБТ-спільнот, етнічнонаціональних суспільних груп, зокрема ромів, осіб похилого віку та людей з інвалідністю, що повинні бути враховані при формуванні еталонів правового регулювання, державних програм, функціонуванні органів публічної влади у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

- запропоновано удосконалити комплекс правових гарантій протидії домашньому насильству: впровадити спеціалізоване навчання фахівців; активізувати інтегративну співпрацю між суб'єктами та оновити законодавство шляхом введення вимоги створювати інтегровані центри підтримки; інтенсифікувати співробітництво державних органів та інститутів громадянського суспільства; поліпшувати реалізацію права на правову допомогу шляхом внесення до переліку суб'єктів права на безоплатну вторинну правничу допомогу дітей, які стали свідками домашнього насильства; коригувати дієвість інститутів охоронних приписів; впровадити інститут розкриття інформації про кривдника за запитом зацікавленої особи;

удосконалено:

- методологічний інструментарій та структурування джерельної бази наукових праць за предметом дослідження;

- розуміння поняття і складових елементів правової політики держави у сфері запобігання та протидії домашньому насильству шляхом зарахування до них цілей політики, принципів, правових норм, суб'єктів політики, засобів реалізації правової політики;

- систематизацію норм права у сфері домашнього насильства за сферою унормування та за спеціалізацією нормативних актів, у яких вони містяться;

- групування причин домашнього насильства на індивідуальні, соціальні і культурно-ментальні;

- чинну структуру суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, пропонуючи зарахувати до них інститути громадянського суспільства, мотивуючи це потребою адаптувати наявну структуру суб'єктів до міжнародних правових стандартів;

- комплекс заходів протидії домашньому насильству стосовно: *жінок* (підвищення громадської обізнаності щодо нульового толерування насильства стосовно жінок; заходи громадського й державного захисту постраждалих жінок; заходи забезпечення їхньої рівності й економічної стійкості); *чоловіків* (формування належної інфраструктури притулків для чоловіків, потерпілих від домашнього насильства; активізація уваги компетентних органів до проблеми

чоловіків, потерпілих від домашнього насильства; формування ефективного стандарту висвітлення проблеми за статтю; підтримка й гарантування спеціальних послуг, що спрямовані на чоловіків; напрацювання узгоджених стандартів для роботи з чоловіками, які зазнали домашнього насильства; створення спеціальної гарячої лінії для чоловіків); *дтей* (визнання дитини, яка стала свідком (очевидцем) насильства, особою, яка постраждала від психологічного насильства; впровадження обов'язкового проведення психологічної експертизи стану дитини; встановлення обов'язку органів освіти моніторити стан дитини на предмет насильства); *ЛГБТ-спільнот* (оновлення законодавства щодо недопущення дискримінації за статевою ознакою й гендерною ідентичністю; активізація уваги до інформації щодо домашнього насильства серед осіб з особливою статевою й сексуальною ідентичністю; створення інклюзивного середовища) та стосовно представників *окремих соціальних груп*;

- систему гарантій правової політики запобігання домашньому насильству, які націлені на соціальну проактивність щодо недопущення проблеми;

набули подальшого розвитку:

- положення про правову онтологічну природу домашнього насильства шляхом розкриття сутності поліфонії форм і циклічності цього явища;

- розуміння неналежності чинної норми-дефініції економічного домашнього насильства, що не відповідає сучасним фінансово-економічним відносинам через обмежений перерахунок видів примусу, відтак запропоновано нормативні зміни;

- теоретичні положення про форми кібернасильства шляхом виокремлення кіберзалякування, кіберпереслідування, протиправного секстингу, доксингу;

- тлумачення цілей державної політики, що визначені в чинному законодавстві. Зокрема, вказано на недоречність виокремлення комплексного інтегрованого підходу як цілі, а також на правову невизначеність при використанні словосполучення «приватні стосунки». Відтак мотивовано потребу додатково визначити ціллю політики діяльність щодо підтримки постраждалої особи та акцентувати на перевихованні кривдника;

- теоретико-правове розмежування схожих юридичних діянь, таких як домашнє насильство, насильство в сім'ї, насильство з боку інтимного партнера і гендерно зумовлене насильство;

- положення про потребу ідеологічно-правової трансформації правової політики у сфері домашнього насильства шляхом застосування проактивних заходів і механізмів попередження протиправної поведінки у цій царині;

- тези про необхідність удосконалення заходів, спрямованих на запобігання домашньому насильству, у національній суспільно-освітній та медичній сфері.

Практичне значення одержаних результатів. Обґрунтовані в дисертації узагальнення, висновки і пропозиції можуть бути використані на практиці, а саме:

- правотворчості – щодо удосконалення нормативно-правового регулювання запобігання та протидії домашньому насильству та забезпечення гендерної рівності шляхом внесення пропозицій змін в ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про безоплатну правничу допомогу», Кримінальний кодекс України, Державну програму «Репродуктивне здоров'я нації», Стратегію сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року, та низки підзаконних та локальних актів (учасниця робочої групи щодо розроблення Політики гендерної рівності та розвитку особистості у Національному університеті «Львівська політехніка», яка прийнята вченою радою НУ «Львівська політехніка» 09.03.2022);

- у правореалізації – для підвищення рівня обізнаності і правосвідомості всіх правореалізуючих і правозастосовних суб'єктів щодо протидії насильству, дискримінації та для забезпечення гендерної рівності (довідка видана представником Уповноваженого Верховної ради України з прав людини у Львівській обл; довідка № 20.1145/0/2-24 від 05.02.2024, видана департаментом соціального захисту населення Львівської обласної державної адміністрації);

- у науково-дослідній роботі – при розробці і впровадженні нових методологічних підходів до громадської протидії домашньому насильству шляхом апробування результатів серед студентської молоді (довідка від 22.08.2024 про проведену науково-дослідну роботу Центром правових досліджень гендерної рівності Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»);

- в освітньо-просвітницькій діяльності – для популяризації знань про протидію домашньому насильству, формування гендерно толерантного суспільства, інформування громадськості про причини і загрози насильницьких дій у родинному колі (підготування матеріалів для проведення лекцій, тренінгів, круглих столів, семінарів, онлайн-заходів) (довідка, видана 14.03.2024 Запорізьким інститутом економіки та інформаційних технологій; акт впровадження №7/24 ГО «Європейський альянс великих можливостей» від 02.05.2024; довідка № 936/06.8.1-11, видана 07.05.2024 Донецьким національним університетом імені Василя Стуса; довідка № 01-28-02-600, видана 08.05.2024 Львівським національним університетом природокористування; довідка, видана 12.06.2024 факультетом права Львівського торговельно-економічного університету; довідка, видана 02.09.2024 Львівською правничою гімназією; довідка ГО «Ярій»; спікерка телевізійної програми «Правові консультації з Ярославом Жукровським» на ТРК «Перший західний»);

- у навчальному процесі – під час викладання дисциплін «Теорія та філософія права», «Гендерна рівність», «Конституційне право України», «Міжнародне право», «Міжнародний захист прав людини» та низки інших галузевих наук, а також підготовки відповідних навчально-методичних матеріалів (довідка 67-01-1411, видана 21.08.2024 Національним університетом «Львівська політехніка»).

Особистий внесок здобувача. Сформульовані й обґрунтовані в дисертації концептуальні положення, висновки і пропозиції одержані особисто здобувачкою за результатами опрацювання доктринальних, міжнародних, іноземних та національних джерел, матеріалів практики, статистичних даних, інформаційних довідок тощо. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використано лише ті ідеї, які є результатом особистої роботи здобувачки.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи оприлюднено у виступах і доповідях на науково-практичних конференціях, форумах та інших заходах, зокрема: *Людська гідність і права людини як основа конституційного устрою держави* (м. Хмельницький, 19–20 жовтня 2018 р.); *Юриспруденція в сучасному інформаційному просторі* (м. Київ, 1 березня 2019 р.); *Інноваційні досягнення науки та освіти* (м. Херсон, 15 січня 2020 р.); *Генеza держави: філософсько-правова концепція* (м. Львів, 30 квітня 2020 р.); *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави* (м. Львів, 30 травня 2020 р.); *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи* (м. Львів, 16 жовтня 2020 р.); *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи* (м. Львів, 24 червня 2021 р.); *Доказування у справах, пов'язаних з сексуальним насильством* (м. Львів, 1–3 грудня 2021 р.); *Незалежність України: права людини та національна безпека* (м. Львів, 20 травня 2022 р.); *Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи* (м. Львів, 25 листопада 2022 р.); *Парламентаризм в Україні та країнах Європи: історико-правова ретроспектива і сучасність* (м. Львів, 2 грудня 2022 р.); *Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи* (м. Київ, 27 вересня 2023 р.); *Теорія і практика розвитку агропромислового комплексу та сільських територій* (м. Львів, 4–6 жовтня 2023 р.); *Захист соціально вразливих груп: міжнародний та національний виміри* (м. Київ, 19 жовтня 2023 р.); *Правове регулювання євроінтеграційних суспільних відносин в Україні* (м. Київ, 20 жовтня 2023 р.); *Наслідки вторгнення Російської Федерації в Україну: правовий аспект* (м. Київ, 26 жовтня 2023 р.); *Стратегічні пріоритети розвитку економіки, менеджменту, сфери обслуговування та права в умовах інтеграційних процесів* (м. Харків, 2–3 листопада 2023 р.); *Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення* (м. Хмельницький, 8 грудня 2023 р.); *Політико-правові засади модернізації України: внутрішній та зовнішній виміри* (м. Дніпро, 15–16 березня 2024 р.); *Теоретичні та практичні проблеми реалізації прав людини та держави* (м. Одеса, 5–6 квітня 2024 р.); *Незалежність України: права людини та національна безпека* (м. Львів, 12 квітня 2024 р.); *Правова наука і державотворення в Україні в умовах сучасних викликів, породжених російською воєнною агресією: теорія, практика, перспективи розвитку* (м. Кривий Ріг – Кропивницький, 24 травня 2024 р.).

Публікації. Основні положення і результати дисертації викладено в 53 авторських наукових публікаціях, із них: 21 стаття в наукових фахових

виданнях України, 5 статей у виданнях, що включені до наукометричних баз даних Scopus / Web of Science, 22 апробації результатів дослідження на конференціях і науково-практичних заходах і 5 публікацій, що додатково відображають наукові результати дисертації. Загальний обсяг публікацій становить 35,42 друк. арк., з яких особисто авторці належить 33,18 друк. арк.

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, 4 розділів, які поділено на 16 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст дисертації викладено на 485 сторінках. Робота містить три додатки на 53 сторінках. Список використаних джерел налічує 857 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи; зазначено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами; висвітлено ступінь розроблення та методи наукового аналізу; визначено мету і завдання дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано відомості щодо публікацій; вказано форми апробації та впровадження одержаних результатів.

У **першому розділі «Наукознавчі аспекти дослідження запобігання та протидії домашньому насильству»** розкрито методологію дослідження, проведено огляд джерельної бази, проаналізовано понятійно-категоріальний апарат у сфері домашнього насильства та виокремлено юридико-онтологічну природу домашнього насильства.

Репрезентовано широку авторську методологію дослідження, що включає комплекс підходів та багатоелементну систему методів, котрі дають можливість досягти аргументованих, виважених висновків. Шляхом використання методу порівняння встановлено відсутність єдиного узгодженого підходу міжнародних і національних установ щодо визначення домашнього насильства. За допомогою методу систематизації виокремлено вузьке розуміння домашнього насильства як владних контрольних дій щодо члена родини, що спричиняє негативні явища (ВООЗ, законодавство Польщі і Великої Британії, Міністерство юстиції США, Австралійський інститут охорони здоров'я), та розширене, яке репрезентоване в Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами.

Шляхом використання інтегративно-правового методу виокремлено ознаки домашнього насильства, що розкривають теоретико-правову природу цього явища.

Авторкою проведено розмежування поняття «жертва домашнього насильства» і «постраждала особа» та доведено, що перше доречно вживати, якщо йдеться про причини насильства, поведінку особи, її характеристики, становище чи інші соціальні елементи статусу, порівняння правового регулювання з іншими державами, під час розгляду загальносвітових тенденцій, а друге – якщо мовиться про унормування додаткових процесуальних вимог чи правил. Також розмежовано схожі юридичні діяння – домашнє насильство,

насильство в сім'ї, насильство з боку інтимного партнера і гендерно зумовлене насильство.

У дисертаційній роботі мотивовано, що юридична природа домашнього насильства полягає в його протиправності, що має різні форми, які можуть проявлятися окремо чи сукупно, запропоновано авторське тлумачення поліфонії форм домашнього насильства. Запропоновано додаткову класифікацію типів домашнього насильства.

Другий розділ «Детермінована конфігурація домашнього насильства: причини і форми» вміщує п'ять підрозділів, що розкривають проблематику правового пізнання причин домашнього насильства, теоретико-правову характеристику фізичного, сексуального, економічного та психологічного домашнього насильства та виокремлюється кібернасильство як інноваційна форма домашнього насильства.

За допомогою діалектичного та феноменологічного підходу мотивовано, що знання рушійних чинників і тригерів домашнього насильства є ключовим елементом у розробці превентивних заходів та вирішенні цієї соціальної проблеми. Проведено авторське групування та широко проаналізовано причини домашнього насильства.

Розкрито зміст фізичного домашнього насильства, та за допомогою методу групування виокремлено ключові мотивації і цілі вживання фізичної форми домашнього насильства, зокрема прагнення до контролю й домінування в родинному / сімейному середовищі, бажання виховати за «непослух», подолати опір супротивної сторони, а ще це спосіб прояву агресії і гніву. Виокремлення характеристики фізичного насильства як форми домашнього насильства надало можливість запропонувати нормативні й організаційні гарантії й методи удосконалення правової практики запобігання та протидії домашньому фізичному насильству.

У дисертації сексуальне насильство позиціоновано як форму насильства, що проявляється через будь-які сексуальні дії чи контакти проти волі протилежної сторони та виражається в діяннях різної тяжкості: від найнебезпечніших (згвалтування) до невербальних (жарти сексуального змісту). Подано характеристику сексуального домашнього насильства та шляхом використання методу юридичного моделювання репрезентовані нормативні й організаційні удосконалення правової практики його запобігання та протидії. Герменевтичний підхід слугував основою для розроблення дефініції поняття «сексуальне домагання».

Авторкою покритиковано чинне законодавство в контексті розуміння економічного домашнього насильства та запропоновано авторську дефініцію з метою оновлення законодавчої норми. Висвітлено основні характеристики економічного насильства та запропоновано впровадження нормативних й організаційно-управлінських гарантії для службовців органів державної влади, котрі мають повноваження в досліджуваній сфері щодо володіння відповідними знаннями й навичками для оцінки й реагування на економічне насильство, а також заходи щодо активізації громадських інституції у сфері боротьби з економічним насильством, підвищення фінансової грамотності громадськості.

Виділено характеристики психологічного насильства як форми домашнього насильства та досліджено наступні типи проявів психологічного домашнього насильства: віктимблеймінг (прояви, які характеризують вину жертви в насильстві щодо неї); сталкінг (нав'язливе, небажане і постійне переслідування однією людиною іншої); газлайтинг (форма маніпуляції через введення людини в оману, створюючи неправдивий наратив і змушуючи її сумніватися у своїх судженнях і реальності); мотивовано впровадження їх у національну систему законодавства.

Використовуючи синегретично-правову методологію дисертанткою умотивовано, що віртуалізація соціального простору та глобалізаційно-трансформаційні процеси зумовили потребу розширення встановлених у міжнародних стандартах форм домашнього насильства шляхом визначення кібернасильства окремою формою домашнього насильства. Вперше у теоретико-правовому контексті виокремлено характеристики кібернасильства як окремої форми домашнього насильства.

У третьому розділі «Транскрипція видів домашнього насильства залежно від характеру постраждалої особи та спеціалізовані механізми протидії йому» розглядаються особливості домашнього насильства стосовно жінок і дівчат, чоловіків, проаналізовано правове становище дитини як постраждалої і свідка домашнього насильства, також охарактеризовано правове регулювання домашнього насильства серед представників ЛГБТ та квір-спільнот, етнонаціональних меншин, осіб з інвалідністю, осіб літнього віку тощо. Розроблено комплекс заходів протидії домашньому насильству стосовно кожної групи.

У дисертації доведено, що домашнє насильство стосовно жінок має гендерно зумовлений характер, тому затребуваною є правова ідеологія сучасного транзитивного суспільства, яка націлена на протидію насильству стосовно жінок на всіх рівнях, зокрема в родинно-сімейному колі.

Запропоновано заходи, які предметно розраховані на подолання домашнього насильства щодо чоловіків в Україні, з поміж яких формування належної інфраструктури притулків для чоловіків, потерпілих від домашнього насильства та розробка набору узгоджених стандартів для роботи з чоловіками, які зазнали домашнього насильства.

У дисертації репрезентовано ідею унормування дитиноконцентрованої моделі в механізмі запобігання та протидії насильству щодо неповнолітніх та на основі аналізу судової практики протягом 2018–2024 років встановлено відсутність єдиного підходу до визнання статусу дитини як постраждалої особи чи свідка домашнього насильства. Для виправлення такої ситуації запропоновано внести зміни до законодавства, зокрема доповнити п. 2 ст. 4 абзацом такого змісту: «Дитина, яка стала свідком (очевидцем) будь-якої форми домашнього насильства, вважається особою, яка постраждала від психологічного насильства».

Запропоновано додаткові аспекти профілактики й запобігання насильству стосовно представників ЛГБТ-спільнот та квір-меншин, зокрема функціонування інститутів держави на принципі індивідуального підходу та

активізація уваги до інформації про домашнє насильство серед осіб з особливою статевою й сексуальною ідентичністю; створення інклюзивного середовища.

Визначено особливості проявів насильства серед представників етнонаціональних груп суспільства, та мотивовано, що з метою запобігання і протидії насильству серед ромської громади необхідно доповнити Стратегію сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року Ціллю № 9. Забезпечення рівності чоловіків та жінок у ромській громаді та подолання проблеми поширення домашнього насильства.

Шляхом використання етичного та методу синтезування запропоновано заходи запобігання та протидії домашньому насильству стосовно осіб похилого віку: привернення уваги до проблеми поширення домашнього насильства та підтримки її жертв серед осіб літнього віку; інформування суспільства про додаткові проблеми віктимізації для цієї вікової групи; створення й функціонування системи соціального і правового захисту осіб літнього віку, зокрема від домашнього насильства; функціонування служб підтримки жертв домашнього насильства, котрі надавали б предметну увагу особам літнього віку; формування толерантних, правоповажних сімейних відносин.

У дисертації зазначено, що домашнє насильство щодо людей з інвалідністю стає найпоширенішою категорією протиправних дій кривдників з таких причин: фізичні обмеження можуть робити людей більш залежними від догляду інших осіб, що створює умови для ймовірного зловживання; через соціальну ізоляцію, яка часто супроводжує інвалідність, ці люди менш здатні шукати захист; запропоновано заходи протидії домашньому насильству стосовно осіб цієї соціальної групи.

У четвертому розділі «Удосконалення державної правової політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні» виокремлено структурні елементи державної правової політики України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, запропоновано модернізацію суспільно-громадських заходів запобігання домашньому насильству в Україні та подано пропозиції реформування заходів протидії домашньому насильству відповідно до успішної практики зарубіжних країн.

Визначено поняття та елементи правової політики у сфері запобігання та протидії домашнього насильства. Умотивовано потребу ідеологічно-правової трансформації правової політики у сфері домашнього насильства шляхом застосування проактивних заходів і механізмів попередження протиправної поведінки у цій царині та розроблено заходи такої політики.

Для удосконалення підготовки педагогічного працівника у сфері запобігання домашньому насильству та оновлення парадигми національно суспільно-освітньої практики у цій сфері; запропоновано комплекс заходів та удосконалень у підзаконну сферу правового регулювання.

Умотивовані системні удосконалити й у сфері охорони здоров'я задля ефективної протидії домашньому насильству, а саме: унормувати алгоритм дій RADAR для медичного персоналу в ситуації підозри на домашнє насильство, а також на основі широкого аналізу позитивної практики у сфері домашнього

насильства низки зарубіжних держав запропоновано удосконалити комплекс правових гарантій протидії домашньому насильству.

ВИСНОВКИ

Аналіз міжнародних нормативних актів, моніторингових звітів, практики зарубіжних країн, національного законодавства та правореалізаційної практики, статистичних даних, інформації, отриманої за результатами авторського опитування громадської думки, дослідження наукової доктрини у сфері запобігання та протидії домашньому насильству дали змогу дійти таких висновків.

1. Розроблено авторську методологію дослідження, що включає комплекс підходів (соціологічний, аксіологічний, культурний детермінізм) та систему методів, яка має трирівневу структуру, а саме складається із загальнофілософських (діалектичний, феноменологічний, герменевтичний методи), загальнонаукових (логічний, аналіз, синтез, метод аналогії, етичний метод), спеціально-юридичних (метод юридичного моделювання, інтегративно-правовий, метод юридичного толерування, контентного юридичного обстеження, юридико-синергетичний, юридично-експертний) методів.

Виокремлено основні сфери аналізу, що поширені в наукознавчих доктринальних джерелах: галузеве розуміння домашнього насильства як форми протиправної (злочинної) діяльності (О. Гумін, А. Йосипів, В. Оцел, В. Шаблистий, В. Канцір, О. Бандурка, О. Литвинов, Д. Тичина, А. Боровик, Н. Манжос); теоретико-правові аспекти захисту жінок і дітей як жертв домашнього насильства (Д. Аронггер, М. Бартос, С. Траунер, Ц. Уста, Х. Мурр, Р. Ель-Джарра, А. Ваке, У. Кандула, Н. Ортинська, В. Миколаєць, Т. Мацелик, Н. Новицька, К. Черевко, Л. Князькова, О. Кириченко); аналіз проблематики соціального оточення як підґрунтя домашнього насильства (С. Байндові, Р. Борхес Бласкес, Ш. Чойрініса, Л. Вокер, М. Качинська); функціонування органів публічної влади, котрі уповноважені запобігати та протидіяти домашньому насильству, особливо в країнах Європейського Союзу (Н. Дякуну, А. Білоглу, Ф. Агнелло, М. Бертон, Т. Міхайліна, У. Митник); домашнє насильство як чинник руйнування громадського здоров'я (Дж. Белькнап, Д. Грант, М. Бойле, С. Мурфі-Тай, М. Берг Нессет, К. Лавруд, М. Бліхар, І. Жаровська, Б. Шанда, О. Заяць, Р. Матківська, Л. Черкасова, М. Щирба).

2. Встановлено відсутність єдиного узгодженого підходу міжнародних та національних установ до визначення домашнього насильства. Виокремлено ознаки домашнього насильства, що розкривають теоретико-правову природу цього явища: зловживання владою з боку кривдника є основою насильства; діяння відбувається в домогосподарстві; міжособистісна форма насильства у приватно-індивідуальній сфері; діяння, що може зачіпати всіх членів суспільства без жодних обмежувальних характеристик; порушує основні права і свободи особистості, поглиблює соціальні проблеми й негативно впливає на фізичне і психічне здоров'я постраждалих; має умисний характер; завдає шкоди різної форми; делегітимоване діяння.

Узагальнено три групи відносин між особами, що в разі деструктивних дій прирівнюються до домашнього насильства: (1) відбуваються між особами, що проживають разом (незалежно від родинних взаємин); (2) члени сім'ї і родини за висхідною чи низхідною лінією; (3) інтимні партнери.

Розмежовано схожі юридичні діяння – домашнє насильство, насильство в сім'ї, насильство з боку інтимного партнера і гендерно зумовлене насильство. Насильство з боку інтимного партнера позиціоновано як підмножину домашнього насильства, є вужчим поняттям, ніж домашнє насильство, оскільки охоплює поняття насильства виключно між партнерами (теперішніми чи колишніми), а домашнє насильство розширює коло суб'єктів до всіх членів родини або тих, хто проживає разом. Також домашнє насильство є ширшим поняттям, ніж насильство в сім'ї, оскільки стосується будь-якого насильства, що відбувається в родинному колі, тобто може стосуватися близьких і дальніх родичів, співмешканців, осіб, які офіційно не належать до кола сім'ї. А гендерне насильство є ширшим поняттям, ніж попередньо розглянуті, і стосується насильства, спрямованого проти людини через її стать, тут нема визначеного кола суб'єктів (суб'єкти можуть бути навіть не знайомі між собою), як у випадку з попередніми формами насильства, проте є чітка причина – воно здійснюється тому, що особа належить до конкретної статі.

3. Правова онтологічна природа домашнього насильства вказує на порушення прав людини внаслідок такого протиправного діяння, що характеризується девальвацією принципів і цінностей права, культурного розвитку права і співжиття людей у сфері любові й підтримки.

Юридична природа домашнього насильства полягає в його протиправності, що має різні форми, які можуть проявлятися окремо чи сукупно. Запропоновано розуміти поліфонію форм домашнього насильства як множинність форм насильства, що вказує на існування різноманітних і взаємодіючих проявів насильства в домашньому оточенні і містить різні типи фізичного, емоційного, економічного і психологічного насильства, які можуть співіснувати та взаємодіяти, формуючи складну матрицю несприятливих взаємин у родинному середовищі.

Буттєвим проявом домашнього насильства є його часта циклічність, яку в роботі позиціоновано як повторюваний і систематичний характер насильства в родинному середовищі, що охоплює фази зростання напруги, гострого насильства і фази реконсиляції, коли учасники намагаються вирішити конфлікт, характеризується зростанням періодичності і жорстокості інцидентів насильства між постраждалою особою та кривдником.

Запропоновано класифікацію типів домашнього насильства: за інтенсивністю застосування (здійснюється шляхом одноразової дії, шляхом сукупності дій, шляхом сукупності дій протягом тривалого часу); за формою діяння (насильство шляхом дії, через бездіяльність, змішана форма діяння); за кількістю жертв (насильство з однією жертвою, з кількома жертвами); за ступенем тяжкості (легке домашнє насильство, домашнє насильство середньої тяжкості, важке домашнє насильство); за характеристикою постраждалої особи (жіноче, чоловіче, дитяче, вікове); за характеристикою кривдника (родинне,

партнерське, батьківське, побутове); за індивідуалізацією діяння (одноосібне, групове); за соціальним статусом постраждалої особи (насильство у вразливих групах, у нормативних групах).

4. Запропоновано оновити понятійно-категоріальний апарат у досліджуваній сфері шляхом додавання дефініції «причини домашнього насильства» – комплекс соціокультурних, економічних, психологічних та інших чинників, що сприяють виникненню й поширенню домашнього насильства.

Проведено авторське групування причин домашнього насильства: індивідуальні, що тісно пов'язані з особистістю індивідуумів (стресові явища, зловживання психоактивними речовинами, гнів (агресія), історія насильства в сім'ї, ментально-психологічна залежність особи, що проявляється у прагненні насильницької поведінки, емоційні кризи кривдника, рівень освіченості, сімейно-шлюбні взаємини, низький рівень особистої моралі, нерезистентність до провокаційних дій постраждалої особи); соціальні, що виникають через існування економічних і політико-суспільних обставин, які позначаються на особливостях протиправної поведінки стосовно близьких осіб в окремої групи осіб чи індивідуума (державна фінансова дестабілізація, відсутність обізнаності про гендерну рівність, глобальні трансформації, суспільні кризові явища), і культурно-ментальні, на основі яких виникають фонові явища, у яких формується ідеологія поведінки окремої особи (стереотипні переконання і жертви, і кривдника щодо прийнятності насильницької поведінки в родині, що поширені в соціальних і культурних групах; історично зумовлена практика комунікації в сімейних взаєминах; ігнорування правового регулювання девіантної поведінки, оскільки відсутність дієвої заборони уможливило поширення традиційно-звичаєвих правил поведінки; традиційно-обрядові звичаї; сімейні ієрархічні догми; абсолютне толерування насильства суспільством, що спричиняє нульовий громадський осуд).

5. Фізичне домашнє насильство позиціоновано як вид насильницького правопорушення, що вчиняється в сім'ї чи за суміжних обставин, що дає змогу кваліфікувати його як таке, що вчинене в домашньому середовищі шляхом застосування фізичної сили або погрози її застосування чи шляхом бездіяльності з метою позбавити людину життя або завдати шкоду її здоров'ю, фізичній свободі, тілесній недоторканності.

Виокремлено характеристики фізичного насильства як форми домашнього насильства: здебільшого наявна візуалізація наслідків, видимість слідів побоїв чи іншого впливу на тіло особи; впливає на соматичку людини (тіло, органи, системи організму); суттєво впливає на сферу особистої свободи постраждалої сторони; породжує системний страх, спричиняє депресію, психоемоційну виснаженість, посилює тривогу тощо; порушує право на здоров'я і навіть життя постраждалої особи; взаємодетермінує інші форми насильства, де фізичне виступає первинним і спричиняє появу інших форм.

Запропоновано нормативні й організаційні гарантії і методи удосконалення правової практики запобігання та протидії домашньому фізичному насильству: приведення чинного кримінального законодавства у відповідність до норм спеціалізованого законодавства у сфері домашнього

насильства через уточнення вимоги про систематичність діяння для кваліфікації (запропоновано внести примітку до ст. 126¹ КК України такого змісту: «*Примітка.* Під системністю в цій статті слід розуміти вчинене діяння тричі, кожне з яких є самостійним епізодом, або діяння, що має тривалий характер, тобто відбувається протягом трьох місяців без перерви або з частою регулярністю») та уточнення кола осіб, на яких поширюються відносини, що кваліфікуються як домашнє насильство (запропоновано внести примітку до ст. 126¹ КК України: «*Примітка.* Під подружжям чи колишнім подружжям або іншими особами, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, слід розуміти осіб, які зазначені як особи, на які поширюється законодавство про запобігання та протидію домашньому насильству»); встановлення обов'язковості проходження програми для кривдників для всіх осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності за правопорушення, пов'язані з домашнім насильством.

6. Охарактеризовано сексуальне насильство як форму домашнього насильства: кривдником здебільшого є інтимний партнер постраждалої особи; найпоширенішою групою постраждалих осіб є жінки дітородного віку; характерною причиною сексуального насильства здебільшого є те, що кривдник має сексуальні, психічні чи психологічні проблеми медичного характеру; особливо висока латентність через інтимний характер стосунків.

Запропоновано нормативні й організаційні удосконалення правової практики запобігання та протидії домашньому сексуальному насильству: проведення навчань представників правоохоронних органів та медичного персоналу щодо особливостей поведінки з постраждалими особами від сексуального насильства; проведення заходів щодо зменшення латентності проблеми; впровадження сексуальної освіти дітей та молоді; встановлення протиправності сексуального домагання як форми сексуального насильства.

Розроблено дефініцію поняття «сексуальне домагання» – це умисне вчинення будь-яких діянь сексуального характеру, які виражаються у вербальній формі, зокрема погрози, залякування, непристойні зауваження, жарти, у фізичній формі, зокрема дотики, поплескування, навіть з використанням засобів електронних комунікацій, що спрямовані на приниження або образу осіб та здійснені з метою отримання сексуальних послуг або задоволення сексуальних потреб, що порушують особисту гідність, право на самовизначення та безпеку іншої особи.

7. Критично оцінено чинну норму-дефініцію економічного домашнього насильства, що міститься в ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» як таку, що обмежується окремими видами примусу. Відтак запропоновано авторську дефініцію з метою оновлення законодавчої норми: «Економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-який вид економічних зловживань, які спричиняють економічну шкоду, зокрема умисне позбавлення майнових прав, житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, примушування до отримання кредитів чи укладання договорів, перешкоджання економічній діяльності, отриманню необхідних послуг з

лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру».

Висвітлено основні характеристики економічного насильства: посягає на майнові права особи; нема критерію вимірювання його рівня; проблемність розпізнаваності з боку постраждалої особи; існує чітка залежність між ним і гендерною економічною незахищеністю; проявляється в таких поведінкових актах, як лімітація або обмеження доступу до фінансових ресурсів, товарів і послуг, вимога не працювати, маніпуляції економічними й фінансовими ресурсами, примусове працевлаштування, обмеження доступу до освіти, погрози фінансовими ресурсами, створення боргових зобов'язань. Відтак для поліпшення ситуації запропоновано: впроваджувати нормативні й організаційно-управлінські гарантії для службовців органів державної влади, котрі мають повноваження в досліджуваній сфері щодо володіння відповідними знаннями й навичками для оцінки й реагування на економічне насильство; активізувати громадські інституції у сфері боротьби з економічним насильством, підвищувати фінансову грамотність громадськості.

Виділено характеристики психологічного насильства як форми домашнього насильства: націлене на порушення психоемоційного стану особи, має на меті завдання психологічної шкоди, зачіпає гідність особи; є найпоширенішою формою насильства; зазвичай проявляється в сукупності з іншими формами; тривалий характер впливу; часто знецінене при правовому регулюванні.

Умотивовано потребу викласти п. 14 ст. 1 Закону України «Про протидію та запобігання домашньому насильству» в такій доповненій редакції: «психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб *або тварин*, приниження, переслідування, *газлайтинг*, залякування, *віктимблеймінг*, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи».

Також запропоновано додати до спеціального закону поняття окремих форм проявів психологічного насильства, а саме: «Газлайтинг – форма психологічного насильства, що передбачає маніпуляції свідомістю постраждалої особи шляхом заперечення або спотворення фактів чи подій з метою підірвати віру постраждалої особи у власне сприйняття дійсності, ставлячи під сумнів власну пам'ять та розсудливість. Віктимблеймінг – форма психологічного насильства, що полягає у звинувачуванні самої постраждалої особи в насильстві стосовно неї».

8. Умотивовано, що віртуалізація соціального простору та глобалізаційно-трансформаційні процеси зумовили потребу розширення встановлених у міжнародних стандартах форм домашнього насильства шляхом визначення кібернасильства окремою формою домашнього насильства.

Виокремлено характеристики кібернасильства як окремої форми домашнього насильства: насильницькі діяння, які здійснено з використанням цифрових технологій, віртуального простору, соціальних мереж, електронної пошти, мобільних месенджерів, програми обміну повідомленнями та сайтів обговорень; відсутність прив'язки насильства до місця / території; наслідком є реальна шкода різного характеру; жінки найчастіше стають його жертвами; значна поширеність серед молоді і підлітків; проявляється в таких формах, як кіберпереслідування, кіберзалякування, протиправний секстинг, флеймінг, доксинг.

Запропоновано доповнити (1) ст. 1 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначенням кібернасильства: «Кібернасильство – форма домашнього насильства, що здійснюється з використанням цифрових технологій, комп'ютерних систем, технічних пристроїв, мережі Інтернет зазвичай у кіберпросторі з метою спричинення шкоди чи загрози постраждалій особі та може проявлятися у формі кіберзалякування, кіберпереслідування, протиправного секстингу, доксингу тощо»; (2) ст. 1 ЗУ «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» такими визначеннями: «Кіберзалякування – це форма кіберзлочину, що полягає в систематичному використанні цифрових технологій, зокрема мережі Інтернет, соціальних мереж, електронної пошти тощо з метою створення обставин чи поширення інформації задля залякування, спричинення страху, психологічного тиску на особу. Кіберпереслідування – одна з форм кіберзлочину, яка характеризується діянням, що полягає в цілеспрямованому залякуванні особи з використанням комп'ютерно-інформаційних засобів. Протиправний секстинг – одна з форм кіберзлочину, яка характеризується діянням, що полягає в недозволеному поширенні через інтернет-мережу та цифрові засоби сексуальних матеріалів з відверто образливим контентом. Доксинг – вид кіберзлочину, коли одна особа відкрито і навмисно оприлюднює конфіденційну інформацію про іншу особу без її згоди, маючи намір у такий спосіб принизити, покарати чи залякати її».

9. Домашнє насильство стосовно жінок має гендерно зумовлений характер, тому затребуваною є правова ідеологія сучасного транзитивного суспільства, яка націлена на протидію насильству стосовно жінок на всіх рівнях. Недотримання стандартів гендерної рівності та ненасильницьких відносин позиціоновано як перепону на шляху до досягнення Цілей сталого розвитку суспільства, особливо Цілі 5, формування справедливого й інклюзивного соціуму.

Виокремлено особливості домашнього насильства щодо жінок, які обов'язково мають бути враховані при формуванні програм, еталонів правового регулювання, функціонування органів публічної влади у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а саме: жінки найбільше потерпають від домашнього насильства з боку інтимного партнера; ключовим чинником для поширення домашнього насильства є гендерна нерівність; жінки є жертвами всіх можливих форм насильства у домашніх взаєминах. Відтак запропоновано комплекс заходів протидії домашньому насильству стосовно жінок і дівчат: підвищення громадської обізнаності щодо недопустимості та нульового толерування насильства щодо жінок і дівчат у родині й сім'ї; заходи

громадського й державного захисту постраждалих осіб від домашнього насильства, які передбачають проведення широкого кола ініціатив, що спрямовані на превенцію й охорону жінок; заходи забезпечення рівності й економічної стійкості жінок.

10. Висвітлено особливості домашнього насильства стосовно чоловіків: соціальне стереотипне уявлення про чоловічу стать як сильну особистість унеможливорює сприйняття чоловіків як постраждалих від домашнього насильства; ігнорування на державно-правовому рівні ситуації домашнього насильства щодо чоловіків; соціальна позиція домінування статусу матері перед статусом батька, що породжує страх втрати контакту з дітьми; особлива латентність соціально-правової проблеми домашнього насильства порівняно з іншими групами жертв насильницьких дій; поширена ситуація поєднання двох антагоністичних ролей «правопорушник – жертва».

Запропоновано заходи, які предметно розраховані на подолання домашнього насильства щодо чоловіків в Україні, а саме: формування належної інфраструктури притулків для чоловіків, потерпілих від домашнього насильства (доповнити п. 3 Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, таким реченням: *«З метою забезпечення рівних можливостей для усіх постраждалих від домашнього насильства обов'язковим є створення притулків для потерпілих різної статі та гендерної ідентичності відповідно до потреб територіальної громади, але не менше ніж 13 % притулків для чоловіків із загальної кількості притулків у межах території області»*); п. 5 Методики визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі, передбачивши додатковий етап при визначенні потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб: *«системний аналіз розподілу ресурсів, наданих кожній статі, з метою забезпечення рівномірного підходу й гарантування ефективної допомоги усім постраждалим та визначення інтерсекційних аспектів шляхом врахування унікальних потреб груп населення та сприяння створенню інклюзивних і доступних сервісів для всіх прошарків суспільства»*); активізація уваги компетентних органів до проблеми чоловіків, потерпілих від домашнього насильства (запропоновано структуру тренінгу для правоохоронних органів «Чоловіки – потерпілі від домашнього насильства»); широка інтеграція теми домашнього насильства у ЗМІ та на офіційних ресурсах державних органів й органів місцевого самоврядування, формування ефективних стандартів висвітлення проблеми домашнього насильства і їх адаптація до змінних умов соціально-правової й політичної реальності; підтримка і гарантування спеціальних послуг щодо запобігання та протидії домашньому насильству, що спрямовані на чоловіків; розробка набору узгоджених стандартів для роботи з чоловіками, які зазнали домашнього насильства; створення спеціальної гарячої лінії для чоловіків, що постраждали чи страждають від домашнього насильства (запропоновано проєкт «Положення про Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань соціально-правової підтримки чоловіків»).

11. Виокремлено ознаки юридичного статусу дитини як особи, яка постраждала від домашнього насильства: вік особи; її захищений статус на міжнародному й національному рівні; використання насильства щодо них часто як засобу виховання; діти можуть бути не тільки прямими постраждалими від домашнього насильства, але і його свідками, що також спричиняє для них особливі страждання; наслідки насильства зберігаються протягом життя.

На основі аналізу судової практики протягом 2018–2024 років встановлено відсутність єдиного підходу до визнання статусу дитини як постраждалої особи чи свідка домашнього насильства, що суперечить міжнародним стандартам і конституційному підходу пріоритету дитинства. Для виправлення такої ситуації пропонуємо внести зміни до законодавства, зокрема доповнити п. 2 ст. 4 абзацом такого змісту: «Дитина, яка стала свідком (очевидцем) будь-якої форми домашнього насильства, вважається особою, яка постраждала від психологічного насильства».

Запропоновано такі заходи удосконалення правового регулювання у сфері протидії та запобігання насильству стосовно дітей: впровадити обов'язковість проведення психологічної експертизи стану дитини, що оформлюється як висновок про її психологічний стан у матеріалах справи; визнати навчальні заклади й установи системи освіти суб'єктами доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі (доповнити ч. 7 ст. 16 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» пунктом 6 такого змісту: «б) *уповноваженим особам навчальних закладів та установ системи освіти – у частині випадків насильства, в яких кривдниками або постраждалими особами є діти*»; вказати обов'язок органів освіти моніторити стан дитини на предмет насильства (до ч. 2 ст. 11 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» внести доповнення у вигляді пункту 1, тобто «2. Навчальні заклади та установи системи освіти під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству... 1¹) здійснюють систематичний аналіз стану дитини з метою вчасного виявлення й усунення можливих загроз домашнього насильства»); визначити систематичність моніторингу психологічного стану дітей (у Розділі 4 Методичних рекомендацій щодо запобігання та протидії насильству, що виданий Міністерством освіти і науки України).

12. Розкрито особливості прояву домашнього насильства серед представників ЛГБТ: поширеність домашнього насильства серед одностатевих пар є набагато вищою, ніж у різностатевих; такі особи значно частіше стають жертвами домашнього насильства, ніж інші, у ситуації, коли кривдником є хтось із батьків; піддаються додатковим формам насильства, зокрема погрозі розголошення інформації про особливості їхньої гендерної чи сексуальної ідентичності, незахищеним статевим зносинам; особлива недовіра до представників органів держави, що сприяє латентності.

Запропоновано додаткові аспекти профілактики й запобігання насильству стосовно представників ЛГБТ-спільнот та квір-меншин: функціонування інститутів держави на принципі індивідуального підходу (доповнити п. 3 ст. 4 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» таким реченням:

«Усі заходи та послуги, спрямовані на запобігання і протидію домашньому насильству, повинні враховувати особливі потреби й унікальні аспекти життя постраждалих і кривдників, зокрема статеву й гендерну ідентичність, вік, стан здоров'я, національну й етнічну належність тощо»); активізація уваги до інформації щодо домашнього насильства серед осіб з особливою статевою й сексуальною ідентичністю; створення інклюзивного середовища.

13. Запропоновано заходи запобігання та протидії домашньому насильству стосовно представників окремих соціальних групах: етнонаціональних груп суспільства, зокрема ромів (доповнити Стратегію сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року Ціллю № 9. Забезпечення рівності чоловіків та жінок у ромській громаді та подолання проблеми поширення домашнього насильства); осіб похилого віку (привернення уваги до проблеми поширення домашнього насильства та підтримки її жертв серед осіб похилого віку; інформування суспільства про додаткові проблеми віктимізації для цієї вікової групи; створення й функціонування системи соціального і правового їх захисту, зокрема від домашнього насильства; функціонування служб підтримки жертв домашнього насильства, котрі б приділяли предметну увагу особам похилого віку; формування толерантних, правоповажних сімейних відносин); людей з інвалідністю (забезпечення універсального доступу; адаптовані соціальні програми щодо постраждалих від домашнього насильства і соціальні програми для кривдників; створення широкомасштабних програм профілактики і втручання, які належним чином враховують різноманітні потреби осіб із різними типами інвалідності; доповнити норму в ЗУ «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» ст. 37¹ «Заходи особливого характеру стосовно захисту осіб з інвалідністю від домашнього насильства»; впровадження програми щодо сексуальної освіти для дорослих з особливими ментальними проблемами).

14. Ґрунтуючись на доктринальних джерелах, умотивовано, що державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству варто розуміти як діяльність державного і громадського секторів щодо формування нормативного і правореалізаційного середовища для забезпечення безпеки осіб у сімейно-побутовій сфері, недопущення ситуації домашнього насильства, захисту осіб, які постраждали від нього, та перевиховання кривдника, а також визначено структурні елементи правової політики держави у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: цілі політики, принципи, правові норми, суб'єкти політики, засоби реалізації правової політики.

Висловлено критичні зауваження щодо цілей державної політики, які визначені в чинному законодавстві (ч. 1 ст. 5 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству»), зокрема: 1) недоречно виокремлювати ціль комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, що виступає засобом, механізмом, принципом досягнення цілі, а не кінцевою метою; 2) натомість додатково потрібно визначити ціллю політики діяльність щодо підтримки постраждалої особи; 3) правова невизначеність при використанні словосполучення «приватні стосунки»; 4) відсутність акценту на перевихованні

кривдника. Тому запропоновано замінити чинну ч. 1 ст. 5 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству» на абзац такого змісту: «Ціллю правової політики у сфері протидії та запобігання домашньому насильству є досягнення такого стану суспільних відносин, при якому кожній особі забезпечується можливість жити без насильства в домашньому середовищі, забезпечується безпека, захист, допомога і підтримка постраждалих від такого виду насильства та перевиховання кривдника».

Запропоновано ввести у понятійно-категоріальний апарат теорії держави і права поняття принципів правової політики у сфері домашнього насильства й позиціонувати їх як базові константи та фундаментальні ідеї, які визначають підходи у створенні, впровадженні і вдосконаленні правових та політичних інструментів для запобігання та протидії насильству, яке виникає в родинному оточенні чи в прирівняних до них відносинах.

Виокремлено дві групи принципів правової політики запобігання та протидії домашньому насильству: загальні, які відображають базову політику протидії проявам будь-якого насильства чи агресії стосовно осіб у демократичній державі (принципи верховенства права, невідворотності покарання, превенції насильству, ефективного реагування спеціалізованих інституцій); спеціальні принципи, що стосується домашнього насильства як особливого протиправного діяння (принцип нульової терпимості до будь-яких проявів домашнього насильства; принцип формування гендерно рівноправного домашнього середовища; принцип системної взаємодії громадського і державного секторів; принцип індивідуального підходу до ситуації; принцип визнання суспільної небезпечності діянь, що відображають домашнє насильство; принцип раціонально обміркованого вибору між правом захисту приватності інформації про життя людини і правом на безпеку; принцип орієнтування на постраждалу особу).

Позиціоновано, що норми права повинні забезпечувати ефективність правового регулювання, вирішувати нагальні соціальні проблеми на основі принципів правової політики запобігання та протидії домашньому насильству. Відтак виокремлено такі групи норм у сфері домашнього насильства: за сферою унормування (норми-дефініції, які репрезентують понятійно-категоріальний апарат у сфері домашнього насильства; норми, які виокремлюють повноваження органів публічної влади в механізмі гарантування протидії та запобігання домашньому насильству; норми, що регулюють проведення заходів запобігання домашньому насильству; норми щодо надання допомоги постраждалій особі; норми, що регулюють заходи щодо протидії насильству; норми, що вказують на відповідальність у сфері домашнього насильства); за спеціалізацією нормативних актів, у яких вони містяться (норми спеціалізованих нормативних актів у сфері домашнього насильства; норми, що містяться в актах, які формують соціальне поле для запобігання та протидії проблемам домашнього насильства, зокрема у сфері охорони дитинства, забезпечення гендерної рівності, соціального захисту та в освітній царині).

Доведено, що визначена в українському законодавстві структура суб'єктів, котрі здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому

насильству, не відповідає міжнародним правовим стандартам (зокрема, ч. 3 ст. 7 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами), оскільки не містить інституту громадянського суспільства як одного з таких суб'єктів. Тому запропоновано доповнити п. 4 ч. 1 ст. 6 ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству», де міститься перелік суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, таким словосполученням: «громадські об'єднання, громадські рухи та інші інститути громадянського суспільства». Це дозволить ширше репрезентувати громадськість та її роль як суб'єкта запобігання і протидії домашньому насильству.

Систематизовано такі види засобів реалізації правової політики у сфері домашнього насильства: 1) за темпоральним спрямуванням (попереджувальні, що охоплюють моніторингові і просвітницькі; захисні, зокрема заходи допомоги постраждалій особі і її захисту, заходи перевиховання кривдників, заходи притягнення до відповідальності кривдника та відшкодування шкоди постраждалій особі); 2) за сферою (правові, політико-економічні, медичні, соціальні, освітньо-культурні, інформативні); 3) за територіальним спрямуванням (муніципальні, регіональні, національні заходи); 4) за механізмами впливу (переконання, примусу); 5) за спрямованістю (на жінок, дітей, чоловіків, представників інших соціальних груп, таких як люди похилого віку, особи з інвалідністю, а також особи з різними соціальними й культурними особливостями).

15. Умотивовано потребу ідеологічно-правової трансформації правової політики у сфері домашнього насильства шляхом застосування проактивних заходів і механізмів попередження протиправної поведінки у цій царині. Запропоновано заходи правової політики запобігання домашньому насильству, які спрямовані на соціальну проактивність щодо недопущення проблеми: подолання соціальної проблеми гендерної нерівності та дискримінації за ознакою статі; викорінення ідеології приватності домашнього насильства; боротьба з латентністю правопорушень у сфері домашнього насильства; суспільно-освітні заходи усвідомлення недопустимості насильства в сімейно-побутовій сфері; заходи удосконалення функціонування органів охорони здоров'я у сфері запобігання домашньому насильству; охорона репродуктивних прав людини; інформаційно-просвітницькі засоби інформування громадськості про протиправність домашнього насильства.

На основі авторського опитування й аналізу практики інформування учнів щодо проблеми домашнього насильства можна стверджувати про відсутність системної інформації в межах національних освітніх закладів щодо проблем домашнього насильства. Для удосконалення національної суспільно-освітньої практики з метою запобігання домашньому насильству запропоновано: впровадити конкретні рекомендації до Наказу Міністерства освіти і науки України № 1047 щодо підготовки педагогічного працівника до розмови з дитиною, методики її проведення, особливостей комунікації вчителів з дітьми, яким гіпотетично відомо про насильство стосовно їхніх друзів, розмови з одним з батьків, якщо є підозра на домашнє насильство в родині чи стосовно дитини,

або дитина могла стати свідком такого насильства; визначити обов'язковість щорічного проведення інформаційно-освітніх заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству на батьківських зборах, батьківських консультаціях та в межах загальної комунікації в шкільному середовищі; доповнити Розділ III Методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії працівників із органами та службами п. 4¹ такого змісту: «Педагогічний, медичний, господарсько-обслуговуючий склад закладу освіти зобов'язані не розголошувати інформацію третім сторонам про факти домашнього насильства, окрім випадків, коли такі дії сприятимуть забезпеченню безпеки неповнолітніх»; доповнити п. 5 Методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії працівників із органами та службами таким реченням: «Уповноважена особа закладу має забезпечити актуальність інформації на інформаційному стенді і вебсайті в окремому розділі “Стоп насильство”, що має включати опис сутності такого виду насильства, його різновиди й ознаки, а також актуальні контакти служб підтримки, до яких можна звернутися у разі потреби».

Запропоновано удосконалення й у сфері охорони здоров'я з метою ефективної протидії домашньому насильству, а саме: унормувати алгоритм дій RADAR для медичного персоналу в ситуації підозри на домашнє насильство у п. 2 Порядку проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги; доповнити п. 5 Інструкції щодо заповнення в журналі обліку фактів звернення та доставлення до закладу охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів і підрозділів поліції з обов'язковою вказівкою про можливий факт домашнього насильства; для розширення кола суб'єктів, які повинні реагувати на домашнє насильство, увівши до нього лікаря приватної практики, доповнити п. 13 Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики обов'язком ліцензіата дотримуватися вимог у сфері обліку фактів звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів і підрозділів поліції; оновити Державну програму «Репродуктивне здоров'я нації» із врахуванням негативних наслідків, які завдає домашнє насильство для репродуктивного здоров'я людини.

16. На основі широкого аналізу позитивної практики у сфері домашнього насильства низки зарубіжних держав (Австрії, Албанії, Бельгії, Великої Британії, Данії, Іспанії, Італії, Естонії, Литви, Німеччини, Польщі, США, Румунії, Франції) запропоновано удосконалити комплекс правових гарантій протидії домашньому насильству, а саме:

- впровадити спеціалізоване навчання фахівців, які представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, і надати додаткові повноваження центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії

домашньому насильству, створювати кваліфікаційні стандарти для фахівців, моніторити відповідність їхньої діяльності визначеним стандартам;

- активізувати інтегративну співпрацю між суб'єктами, що здійснюють заходи протидії домашньому насильству, оновити законодавство шляхом введення вимоги створювати інтегровані центри підтримки, які забезпечуватимуть надання базових необхідних послуг у єдиному місці, та впровадити ефективну систему обміну інформацією;

- інтенсифікувати співробітництво державних органів та інститутів громадянського суспільства, зокрема шляхом: унормування права інститутів громадянського суспільства брати участь у формуванні державної політики у цій сфері та розробленні загальнодержавних, регіональних і місцевих програм запобігання домашньому насильству; посилення гарантування громадської участі у сфері протидії домашньому насильству через встановлення заборони відмови суб'єктам, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, громадським об'єднанням, іноземним неурядовим організаціям та інших заінтересованих особам у співпраці, якщо така співпраця не суперечить законодавству;

- поліпшити реалізацію права на правову допомогу шляхом внесення до переліку суб'єктів права на безоплатну вторинну правничу допомогу дітей, які стали свідками домашнього насильства;

- коригувати дієвість інститутів охоронних приписів шляхом: визначення строку, протягом якого має бути винесений терміновий заборонний припис (негайно, у разі додаткового дослідження доказів не пізніше ніж через три години з часу, коли стало відомо про факт вчинення домашнього насильства); встановлення можливості для кривдника за особливої потреби (якщо треба забрати речі першої необхідності або домашніх тварин) відвідати житло, до якого йому заборонено входити, але тільки під наглядом представників поліції; збільшення терміну видання обмежувального припису до одного року; передбачення можливості в судовому порядку визначати обов'язок кривдника носити електронні засоби контролю, щоб мати певність у виконанні ним умов охоронного припису;

- впровадити інститут розкриття інформації про кривдника за запитом зацікавленої особи (член подружжя, батьки, повнолітні діти, наречені) шляхом можливості звернення до органів, що мають доступ до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі із запитом про наявність інформації про особу як кривдника.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧКА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1.1. Публікації в наукових фахових виданнях України

1. Андрусак І. П., 2018а. Гендерний аспект в професійній діяльності та гендерна нерівність на ринку праці. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Сер. : *Юридичні науки*, 902, с. 26–30.

2. Андрусяк І. П., Перів І. В., 2019. Ольга Басараб як борець за права і свободи українського народу: історико-правові та гендерні аспекти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. : Юридичні науки*, 24, с. 69–76. (Особистий внесок: визначення основної концепції роботи, встановлення та репрезентація гендерних аспектів у доробках О. Басараб, формулювання висновків.)
3. Андрусяк І. П., 2019а. Жінки-філософині, Аристотель та місце жінок у науці. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. : Юридичні науки*, 23, с. 45–50.
4. Андрусяк І. П., 2021а. Логіка в системі вищої юридичної освіти та наукових дослідженнях. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. «Юридичні науки»*, 1 (29), 8, с. 42–47.
5. Andrusiak I., 2022а. On the role of the logical method of knowledge in scientific and legal research. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. «Юридичні науки»*, 1 (33), 9, с. 22–27.
6. Андрусяк І. П., 2022а. Гендерний вимір діяльності українського жіночого руху Канади та Австралії. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 4, с. 11–16.
7. Andrusiak I., 2022б. Legal policy regarding domestic violence in certain ethnopolitical groups (on the example of the Roma). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. «Юридичні науки»*, 4 (40), с. 257–262.
8. Андрусяк І. П., 2023а. Теоретико-правовий аналіз становища літніх людей, котрі стали жертвами домашнього насильства. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*, 14, с. 5–10.
9. Андрусяк І. П., 2023б. Запобігання та протидія домашньому насильству: роль культурно-ментальних чинників. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. : Право*, 79, 1, с. 11–16.
10. Андрусяк І. П., 2023в. Сексуальне насильство як вид домашнього насильства: активізація правових аспектів. *Актуальні проблеми політики*, 72, с. 11–16.
11. Андрусяк І. П., 2023г. Протидія домашньому сексуальному насильству. *Прикарпатський юридичний вісник*, 4 (51), с. 3–6.
12. Андрусяк І. П., 2023д. Теоретико-правові аспекти ефективності правової політики у сфері домашнього насильства: соціальні причини проблеми. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. «Юридичні науки»*, 3 (39), с. 150–156.
13. Андрусяк І. П., 2023е. Роль міжнародних правових інструментів у формуванні національних стратегій боротьби з домашнім насильством: теоретико-правовий аналіз. *Публічне право*, 3 (51), с. 145–151.
14. Андрусяк І. П., 2023є. Удосконалення правового регулювання запобігання та протидії домашньому насильству під час війни. *Право і суспільство*, 5, с. 3–9.
15. Андрусяк І. П., 2023ж. Діти як жертви домашнього насильства: аналіз адаптації європейських стандартів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. «Юридичні науки»*, 5, с. 5–9.
16. Андрусяк І. П., 2023з. Принципи правової політики у сфері домашнього насильства. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 6, с. 15–19.

17. Андрусяк І. П., 2024а. Домашнє насильство представників ЛГБТ та квір-спільнот. *Аналітично-порівняльне правознавство*, 1, с. 17–22.
18. Андрусяк І. П., 2024б. Застосування проактивного комплексного підходу у сфері домашнього насильства. *Наука і техніка сьогодні*, 3 (31), с. 14–22.
19. Андрусяк І. П., 2024в. Чоловіки як потерпілі від домашнього насильства: аспекти правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. : Право*, 81, 1, с. 11–15.
20. Андрусяк І. П., 2024г. Економічне насильство як латентна форма домашнього насильства: теоретико-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. : Право*. 80, 1, с. 13–17.
21. Андрусяк І. П., 2024д. Подолання проблеми латентності домашнього насильства. *Наука і техніка сьогодні. Педагогіка. Право. Економіка. Фізико-математичні науки. Техніка*, 7 (35), с. 14–21.

1.3. Статті у виданнях, що включені до наукометричних баз даних Scopus / Web of Science

22. Andrusiak I., Khomyshyn I., Bohiv Y., Nadiienko O., Tsebenko S., 2023. Innovative approaches to protecting victims of domestic violence in the european legal space: experience and opportunities. *Lex Humana*, 16, 1, p. 474–493. (Особистий внесок: проведення аналізу стану жертв від домашнього насильства у різних сферах, узгодження законодавчої бази ЄС, контент-аналіз фахової літератури, пропозиції щодо опису новітніх методів захисту жертв.)
23. Andrusiak I., Khomyshyn I., Pankratova V., Shulhan I., Periv I., 2023. Legal protection of victims of domestic violence in the european union: a comparative perspective. *Lex Humana*, 16, 1, p. 67–83. (Особистий внесок: формування концепції, вибір окремих методів, узагальнення практики держав-членів ЄС, формулювання висновків.)
24. Protosavitska L., Omelchenko N., Kuderska N., Samilyk L., Andrusiak I., 2023. The gender principle in law as a guarantee of equality in legal regulation. *Revista Direito e Sexualidade*, 4, 1, p. 125–149. (Особистий внесок: систематизація знань про фемінізм, аналіз розвитку гендерного підходу у політиці.)
25. Blikhar M., Andrusiak I., Khytra O., Hula I., Pasternak V., 2024. Domestic violence and reproductive health: problems of update of state legal policy. *Reproductive endocrinology*, 71, p. 109–116. (Особистий внесок: узагальнення даних опитування, визначення тенденцій оновлення правової політики, формулювання висновків.)
26. Andrusiak I., Mykivych M., Narasymiv T., Chornopyska V., Oliinyk Y., 2024. The effectiveness of international conventions in the struggle against world's domestic violence. *Jurnal Cita Hukum*. 12, 1. URL: <https://journal.uinjkt.ac.id/index.php/citahukum/article/view/38889>. (Особистий внесок: вибір методологічного інструментарію дослідження, порівняльний аналіз літератури, проведення контент-аналізу і порівняння, аналіз обізнаності окремих груп правовими нормами.)

2. Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

27. Андрусяк І. П., 2018б. Феномен «скляної стелі» в професійній діяльності жінки та гендерна правотворча діяльність. *Людська гідність і права людини як основа конституційного устрою держави* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 19–20 жовт. 2018 р.). Хмельницький, с. 8–10.
28. Андрусяк І. П., 2019б. Соціальні очікування у формуванні «справжнього» чоловіка, «справжньої» жінки та правове регулювання гендерної рівності. *Юриспруденція в сучасному інформаційному просторі* : матер. ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 1 берез. 2019 р.). Київ, с. 35–37.
29. Andrusiak I., 2020. Gender approaches in teaching legal disciplines. *Інноваційні досягнення науки та освіти* : тези доп. XXV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Херсон, 15 січ. 2020 р.). Херсон, с. 21–27.
30. Андрусяк І. П., 2020а. Чоловіча та жіноча ідентичність в системі прав людини. *Генеza держави: філософсько-правова концепція* : матер. учасн. заоч. наук.-практ. конф. (м. Львів, 30 квіт. 2020 р.). Львів, с. 29–33.
31. Андрусяк І. П., 2020б. Правові аспекти утримання жінок в місцях несвободи. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави* : зб. тез ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 30 трав. 2020 р.). Львів, с. 9–11.
32. Андрусяк І. П., 2020в. Етика гендерних відносин на ринку праці. *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи* : зб. матер. Другої міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 16 жовт. 2020 р.). Львів, с. 172–176.
33. Андрусяк І. П., 2021б. Гендерний баланс у політиці (або як працюють гендерні квоти). *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи* : зб. матер. учасн. Третьої міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 24 черв. 2021 р.). Львів, с. 155–158.
34. Андрусяк І. П., 2021в. Гендерні стереотипи як фактор ризику девіантної поведінки. *Доказування у справах, пов'язаних з сексуальним насильством* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 1–3 груд. 2021 р.). Львів, с. 4–8.
35. Андрусяк І. П., 2022б. Гендерний вимір війни: воєнні злочини проти жінок. *Незалежність України: права людини та національна безпека* : зб. матер. Другої міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 20 трав. 2022 р.). Львів, с. 140–142.
36. Андрусяк І. П., 2022в. Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) – моніторинг та виконання. *Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи* : зб. матер. учасн. Шостої міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 25 листоп. 2022 р.). Львів, с. 79–82.
37. Андрусяк І. П., 2022г. Міжнародні стандарти попередження й протидії насильства в сімейних відносинах. *Парламентаризм в Україні та країнах Європи: історико-правова ретроспектива і сучасність* : матер. 14-ї Всеукр. наук. конф. (м. Львів, 2 груд. 2022 р.). Львів, с. 107–112.
38. Андрусяк І. П., 2023и. Домашнє насильство: проблеми активізації в період кризи державної безпеки. *Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки та оборони: проблеми, досвід, перспективи* : тези доп. ІV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 верес. 2023 р.). Київ, с. 343–344.

39. Андрусяк І. П., 2023і. Правова політика у сфері домашнього насильства як комплексна система юридичних та громадських механізмів. *Теорія і практика розвитку агропромислового комплексу та сільських територій*: матер. XXIV Міжнар. наук.-практ. форуму (м. Львів, 4–6 жовт. 2023 р.). Львів, с. 619–620.
40. Андрусяк І. П., 2023ї. Жінки в суспільстві: вразливість, що зростає і її шляхи подолання. *Захист соціально вразливих груп: міжнародний та національний виміри*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 жовт. 2023 р.). Київ, с. 46–50.
41. Андрусяк І. П., 2023й. Латентність проблеми домашнього насильства. *Правове регулювання євроінтеграційних суспільних відносин в Україні*: матер. VII Міжвузів. наук.-теорет. конф. до Дня юриста України (м. Київ, 20 жовт. 2023 р.). Київ, с. 11–13.
42. Андрусяк І. П., 2023к. Проблеми дієвості в умовах війни імплементованих європейських стандартів щодо домашнього насильства. *Наслідки вторгнення Російської Федерації в Україну: правовий аспект*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 жовт. 2023 р.). Київ, с. 25–28.
43. Андрусяк І. П., 2023л. Правова політика психологічної підтримки громадськості як чинник подолання проявів домашнього насильства. *Стратегічні пріоритети розвитку економіки, менеджменту, сфери обслуговування та права в умовах інтеграційних процесів*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2–3 листоп. 2023 р.). Харків, с. 436–438.
44. Андрусяк І. П., 2023м. Вплив домашнього насильства на соціальні відносини та поведінку дітей. *Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення*: зб. тез Наук.-практ. круглого столу, присв. 75-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини (м. Хмельницький, 8 груд. 2023 р.). Хмельницький, с. 9–10.
45. Андрусяк І. П., 2024е. Фізична форма домашнього насильства: теоретична транскрипція. *Політико-правові засади модернізації України: внутрішній та зовнішній виміри*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15–16 берез. 2024 р.). Дніпро, с. 20–22.
46. Андрусяк І. П., 2024є. Домашнє насильство: теоретична концепція. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації прав людини та держави*: матер. II Наук.-практ. конф. (м. Одеса, 5–6 квіт. 2024 р.). Одеса, с. 6–8.
47. Андрусяк І. П., 2024ж. Домашнє насильство щодо дітей: правові проблеми. *Незалежність України: права людини та національна безпека*: зб. матер. Четвертої міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 12 квіт. 2024 р.). Львів, с. 150–151.
48. Андрусяк І. П., 2024з. Проблеми домашнього насильства: державний та індивідуальний рівень. *Правова наука і державотворення в Україні в умовах сучасних викликів, породжених російською воєнною агресією: теорія, практика, перспективи розвитку*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Кривий Ріг – Кропивницький, 24 трав. 2024 р.). Кривий Ріг, с. 216–218.

3. Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації

49. Андрусак І. П., Забзалюк Д. Є., Лепісевич П. М., Марковський В. Я. та ін., 2019. Дотримання прав людини в правоохоронній діяльності : навч. посіб. Львів : Фіктивне вид-во в Україні, 320 с. (*Особистий внесок: підрозділ 5.4 «Поняття про гендерну рівність в поліцейській діяльності»*).
50. Марковський В. Я., Савайда О. І., Тополевський Р. Б., Шопіна І. М., Андрусак І. П., 2020. Поліцейська деонтологія : навч. посіб. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 316 с. (*Особистий внесок: визначення проблем гендерного характеру у поліцейській діяльності та вказівка на їх вирішення*).
51. Андрусак І. П., Марковський В. Я., 2020. Зміна ролі і статусу жінок у правоохоронних органах України. *Інформаційний бюлетень з проблем діяльності підрозділів Національної поліції*. с. 7–14.
52. Андрусак І. П., 2021г. Мовні конструкти та їхнє значення для утвердження прав людини: до проблеми законодавчого унормування вживання в Україні фемінітивів. *Мовна політика держави: історико-правова ретроспектива і сучасність* : матер. 13-ї Всеукр. наук. конф. (м. Львів, 3 груд. 2021 р.). Львів, с. 3–7.
53. Андрусак І. П., 2023н. Правове забезпечення гендерної рівності : навч. посіб. Львів : Галицька видавнича спілка, 176 с.

АНОТАЦІЯ

Андрусак І. П. Запобігання та протидія домашньому насильству: теоретико-правове дослідження. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2024.

Дисертація є першим у загальнотеоретичній юриспруденції комплексним науковим дослідженням аспектів запобігання та протидії домашньому насильству через висвітлення правової природи домашнього насильства, його причин і характерних особливостей прояву в окремих формах і стосовно різних суб'єктів, а також встановлення дієвих заходів запобігання і протидії цьому явищу.

Емпіричну базу дослідження становлять міжнародні звіти і доповіді урядових інституцій (ООН, ЮНІСЕФ, ВООЗ, ООН Жінки, Фонду ООН у галузі народонаселення, Офісу високого комісара ООН з прав людини, Ради Європи, Європейської комісії проти расизму і нетерпимості, Міжнародної організації праці, НАТО тощо), статистичні показники органів влади України та іноземних держав, звіти Уповноважених у сфері прав людини чи спеціальних уповноважених у сфері рівності багатьох європейських країн, звіти правоохоронних органів та органів охорони здоров'я, дані судової практики, зразкові справи, комплексні зведення, нормативні джерела, спеціалізоване законодавство та матеріали практики зарубіжних країн, зокрема Австрії, Аргентини, Албанії, Болгарії, Боснії і Герцеговини, Бразилії, Бельгії, Грузії,

Данії, Естонії, Індії, Індонезії, Італії, Іспанії, Великої Британії, Канади, Колумбії, Китаю, Латвії, Литви, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Польщі, Південної Кореї, Північної Македонії, Румунії, Сербії, США, Туреччини, Франції, Чехії, Чорногорії, Швеції, судова практика ЄСПЛ (43 справи), рішення Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок (12 справ), дані авторського опитування.

Авторкою запропоновано комплексний понятійно-категоріальний апарат у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема розроблено дефініції таких понять: «державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству», «принципи правової політики у сфері домашнього насильства», «ціль правової політики у сфері протидії та запобігання домашньому насильству», «латентність домашнього насильства», «поліфонія форм домашнього насильства», «циклічність домашнього насильства», «причини домашнього насильства», «сексуальне домагання», «газлайтинг», «віктимблеймінг», «кібернасильство», «кіберзалякування», «кіберпереслідування», «протиправний секстинг», «доксинг».

За допомогою системи авторського методологіювання розроблено і згруповано принципи правової політики запобігання та протидії домашньому насильству, систематизовано види засобів реалізації правової політики у сфері домашнього насильства за темпоральним спрямуванням, за сферою, за територіальним спрямуванням, за механізмами впливу, за спрямованістю та виокремлено ознаки домашнього насильства, що розкривають теоретико-правову природу цього явища.

У дисертації запропоновано класифікацію типів домашнього насильства: за інтенсивністю застосування, за формою діяння, за кількістю жертв, за ступенем тяжкості, за характеристикою постраждалої особи, за характеристикою кривдника, за індивідуалізацією діяння, за соціальним статусом постраждалої особи. Запропоновано заходи удосконалення правової практики запобігання та протидії домашньому насильству залежно від його форми. Мотивується потреба розширення форм домашнього насильства, що визначені в міжнародних стандартах, шляхом визначення кібернасильства окремою формою домашнього насильства, відтак наведено його правові характеристики.

Виокремлено особливості домашнього насильства щодо жінок, чоловіків, дітей, представників ЛГБТ-спільнот, етнопонаціональних суспільних груп, зокрема ромів, осіб похилого віку та людей з інвалідністю, що повинні бути враховані при формуванні еталонів правового регулювання, державних програм, функціонуванні органів публічної влади у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Авторкою запропоновано удосконалити комплекс правових гарантій протидії домашньому насильству: впровадити спеціалізоване навчання фахівців; активізувати інтегративну співпрацю між суб'єктами та оновити законодавство шляхом введення вимоги створювати інтегровані центри підтримки; інтенсифікувати співробітництво державних органів та інститутів громадянського суспільства; поліпшувати реалізацію права на правову допомогу шляхом внесення до переліку суб'єктів права на безоплатну вторинну правничу допомогу дітей, які стали свідками домашнього насильства; коригувати дієвість

інститутів охоронних приписів; впровадити інститут розкриття інформації про кривдника за запитом зацікавленої особи.

Ключові слова: домашнє насильство, кривдник, постраждала особа, запобігання домашньому насильству, протидія домашньому насильству, гендерна рівність, правова політика, захист дитини, порушення прав людини, право на життя, охорона здоров'я, судовий захист, суб'єкти, що здійснюють заходи протидії домашньому насильству, форми домашнього насильства, теоретико-правові поняття.

ANNOTATION

Andrusiak I.P. Prevention and Combating of Domestic Violence: Theoretical and Legal Research - Manuscript.

Dissertation for Doctor Degree in Legal Sciences, specialty 12.00.01 - Theory and History of State and Law; History of Political and Legal Doctrines - Lviv Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2024.

The dissertation is the first comprehensive scientific study in general theoretical jurisprudence of the aspects of preventing and combating domestic violence by highlighting the legal nature of domestic violence, its causes and characteristic features of manifestation in certain forms and in relation to different subjects, as well as establishing effective measures to prevent and combat this phenomenon.

The empirical basis for the research are international reports and reports of governmental institutions (UN, UNICEF, WHO, UN Women, United Nations Population Fund, Office of the High Commissioner for Human Rights, Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance, International Labor Organization, NATO, etc.) statistical data of Ukrainian and foreign authorities, reports of the Ombudsmen or Special Equality Commissioners of many European countries, reports of law enforcement and healthcare authorities, court practice data, exemplary cases, comprehensive summaries, and regulatory sources, specialized legislation and practice materials from foreign countries, including Argentina, Albania, Austria, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Brazil, Belgium, Canada, Colombia, China, Denmark, Estonia, Georgia, Germany, India, Indonesia, Italy, Spain, Great Britain, Canada, Latvia, Lithuania, the Netherlands, Norway, Poland, South Korea, South Africa, Spain, and the United Kingdom, Poland, South Korea, North Macedonia, Romania, Serbia, Sweden, Switzerland, Turkey, the United States, France, the Czech Republic, Montenegro, and the United Kingdom, case law of the ECHR (43 cases), decisions of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women (12 cases), and data from the author's survey conducted in different regions of Ukraine in 2021-2024.

The author proposes a comprehensive conceptual and categorical apparatus in the field of preventing and combating domestic violence, in particular, the definitions of the following concepts are developed: "state policy in the field of preventing and combating domestic violence", "principles of legal policy in the field of domestic violence", "purpose of legal policy in the field of combating and preventing domestic violence", "latency of domestic violence", "polyphony of forms of domestic violence",

“cyclical nature of domestic violence”, “causes of domestic violence”, “sexual harassment”, “gaslighting”, “victim-blaming”, “cyberviolence”, “cyberbullying”, “cyberstalking”, “illegal sexting”, “doxxing”.

The peculiarities of domestic violence against women, men, children, representatives of the LGBT community, ethno-national social groups, in particular Roma, the elderly and people with disabilities, are highlighted, which should be taken into account when forming the standards of legal regulation, state programs, and the functioning of public authorities in the field prevention and countermeasures against domestic violence.

Keywords: domestic violence, offender, victim, prevention of domestic violence, combating domestic violence, gender equality, legal policy, child protection, human rights violations, right to life, health care, judicial protection, entities involved in combating domestic violence, forms of domestic violence, theoretical and legal concepts.

